

THE TEXTILES FROM GINTARAI CEMETERY

Elvyra Pečeliūnaitė-Baziėnė

Summary

Very few textiles were found in the cemetery. Even a smaller portion of them survived before they were investigated in the laboratory. The only data about the unsaved portion are those recorded by the initial investigator – I. Jablonskis.

The following elements of the textile material were investigated: the fabric, its spinning direction, the weaves, the thread-count. The textiles of the cemetery are all of wool. The acidity of soil is high and flax did not survived. Various types of weave were noted. The four shed 2/2 twill is predominating. Three shed 2/1 twill and four shed diamond twill were also found.

The material of the Gintarai cemetery was not distinguishable from any of the other textile material found in cemete-

ries of West Lithuania and dated to the Roman period. All the threads of textiles have different spinning direction SZ (ZS). It appears that this spinning type was one of the most popular at that time in the whole territory of Lithuania. By the thread count in the textiles, it can be said that the quality of type III and IV predominate. Most of textiles probably were dyed with natural dye, but the dye was not identified. No starting borders or selvages were found.

The fibre, the thread count, and the weaves in the textile show that they could have been locally produced. Because of the limited textile material, it is difficult to come to any more detailed conclusions.

Įteikta 2001 m. birželio mėn.

Odontologinės ir kraniologinės medžiagos iš Gintarų kapinyno tyrimo duomenys

Arūnas Barkus

Antropologiniam tyrimui buvo pateikta labai negausi medžiaga: tik tai vienos kaukolės ir keturiuose kapuose gana neblogai išlikę kai kurių dantų fragmentai. Deja, taip jau yra, kad dantys – dažnai vienintelė antropologiniam tyrimui prieinama medžiaga, nes jie dirvožemyje išlieka kiek geriau negu kaulai, ypač dantų vainikus dengiantis emalis. Tačiau net ir tokia negausi medžiaga yra labai naudinga, nes kartais gali duoti tikrai svarbios ir vertingos informacijos. Be to, būtent iš tokių nedidelių gabalėlių ir sudedama didžioji dalis mūsų biologinės istorijos „mozaikos“. Ši tirta medžiaga vertinga dar ir tuo, kad dantys daugiausia vaikų, todėl dar nenudevėti ir jų paviršiuje galima registruoti daugelį odontologinių požymių, tarp jų ir odontoglifinius, kurie vyresnių kaip 12–14 metų individų jau yra sunkiai įžiūrimi dėl emalio nusidėvėjimo.

Tyrimo duomenys:

Kapas Nr. 9

Iš viso postkranijinio skeleto išlikę tik tai pirmojo kaklo slankstelio (atlanto) priekinis lankas ir antrojo kaklo slankstelio (ašies) kūno fragmentas. Taip pat išlikusi dalis kaukolės pamato: pakauškaulio pamatinė ir šoninės dalys su krumpliais, žvyninės dalies ir pleištakaulio fragmentų, abiejų smilkinkaulių piramidės. Kadangi jau yra sukaulėjusi pleištakaulinė pakauškaulio sinchondrozė (laikina kremzlinė jungtis), galima daryti išvadą, kad asmuo buvo vyresnis kaip 20–25 metų amžiaus. Deja, apie palaidotojo lytį nieko negalima pasakyti dėl medžiagos fragmentiškumo – neišlikusios tos kaukolės dalys, kurios pasižymi tam tikrais lytiniais skirtumais.

Kapas Nr. 3

Išlikęs tik tai vieno danties vainikas – viršutinis nuolatinis pirmasis kairysis krūminis dantis (pagal FDI dantų žymėjimo sistemą – 26). Danties kramtomasis paviršius dar be emalio nusidėvėjimo požymių, todėl galima teigti, kad tai jauno asmens, bent jau ne vyresnio kaip 10

metų. Gerai matomas odontoglifinis raštas. Iš odontoglifinių požymių paminėtina netipiškos mūsų populiacijoje formos pirmoji eokonuso (*leo*) vaga – lyros pavidalo (tai būdingesnis rytinio odontologinio kamieno požymis). Prof. I. Balčiūnienės duomenimis, Vakarų Lietuvoje šio varianto dažnumas XIV–XVIII a. medžiagoje sudaro tik 4,8 proc. (Balčiūnienė, 1988, 78–81 p., 27 lent.).

Kapas Nr. 4

Išlikę tik tai trijų dantų vainikai, o tiksliau, tik emalinės vainikų dalys: abu apatiniai nuolatiniai antrieji krūminiai dantys (37 ir 38 pagal FDI sistemą) bei pirmojo apatinio dešiniojo krūminio danties (46) fragmentas. Kadangi pirmojo krūminio danties vainiko kramtomajame paviršiuje jau yra šio tokio emalio nusidėvėjimo pėdsakų, galima sakyti, kad individas jau buvo vyresnis kaip 6–7 metų, t. y. vaikas arba paauglys. Antrieji dantys, kurie paprastai išdygsta apie 11–12 metus, šiuo atveju yra dar be nusidėvėjimo požymių. Abu antrieji krūminiai dantys keturgumburiai, tarpgumburinių vagų rašto forma „+“. Iširti odontoglifiškai, bet detalčiai aprašinėti raštą čia nėra prasmės, nes odontoglifinis raštas niekuo neišsiskiriantis, labai panašus į dabartinėje populiacijoje aptinkamus tipiškus variantus.

Kapas Nr. 8

Išlikę tik tai pieninių dantų fragmentai: visi keturi viršutiniai krūminiai (abu dešinieji ir abu kairieji, t. y. 54, 55, 64 ir 65 pagal FDI sistemą); abu apatiniai kairieji krūminiai (74 ir 75); abi viršutinės iltys (53 ir 63); apatinė dešinioji iltis (83). Kadangi visi dantys dar be aiškių nusidėvėjimo požymių, jie buvo maždaug iki 3–4 metų amžiaus vaiko.

Kapas Nr. 19

Išlikę penkių krūminių dantų vainikų fragmentai:

1. Abu apatiniai nuolatiniai pirmieji krūminiai dantys (36 ir 46). Jie yra penkiagumburiai, dešiniojo ir kai-

rijo tarpgumburinių vagų rašto forma nevienoda, atitinkamai 5+ ir 5Y. Jokių nebūdingų mūsų populiacijai požymių, pavyzdžiui, t.a.m.i. gumburėlio ar distalinės trigonido keteros ir kt., nėra. Abu dantys ištirti odontoglyfiškai, atkreiptinas dėmesys į kai kurių dešinės ir kairės pusių rašto elementų asimetriją, kadangi šis reiškinys dar bendrai nėra nuodugnai tyrinėtus. Pavyzdžiui, dešiniojo 2med vaga įteka į trečią tarpgumburinę vagą, o kairiojo – į centrinę duobutę (t. y. atitinkamai 2med(III) ir 2med(fc) variantai), 2eod vaga nevienodos formos – dešiniajame dantyje išlikusi atgal (distaline kryptimi), o kairiajame – į priekį (mezialine kryptimi). Fizinėje antropologijoje tokia fluktuojanti kai kurių požymių (kranologinių ir kitų) asimetrija (dešinės ir kairės pusių) bandoma analizuoti kaip streso markeris.

2. Abiejų viršutinių nuolatinių pirmųjų krūminių dantų (16 ir 26) fragmentai. Abiejuose rastas gerai išsi-

vystęs Karabelio gumburėlis (dešinėje vertintinas 2–3 balais, kairėje didesnis – 5 balai), kurio dažnumas mūsų populiacijoje siekia iki 50 procentų (Balčiūnienė, 1988, 82 p.). Savo odontoglyfiniu raštu panašūs į tipiškus mūsų populiacijai variantus, pavyzdžiui, metakonuso vagos sudaro bendrus triradiusus – dabartinėje populiacijoje šis variantas labai dažnas: įvairiose grupėse sudaro iki 50 proc. ir daugiau (Barkus, 2000).

3. Neidentifikuotas krūminio danties fragmentas.

Visi dantys dar be aiškesnių nusidėvėjimo požymių, todėl irgi galima daryti išvadą, kad tai vaikas (gal iki 8–10 metų).

Odontometriškai dantys netirti, nes norėta juos išsaugoti, o matavimo metu netyčia stipriau paspaudus instrumentu tokios emalio „kepurėlės“ tuoj pat sutrupa į smulkius fragmentus.

Literatūra

1. Barkus A., 2000. Dabartinės lietuvių populiacijos krūminių dantų odontoglyfinė charakteristika (daktaro disertacija). Vilnius.
2. Česnys G., Balčiūnienė I., 1988. Senųjų Lietuvos gyventojų antropologija. Vilnius.

THE CRANIOLOGICAL AND ODONTOLOGICAL DATA FROM THE GINTARAI CEMETERY

Arūnas Barkus

Summary

The fragments of a skull and deciduous and permanent teeth, mainly molars, from five graves were investigated. The skull from grave No. 9 belongs to an adult person, and all the teeth belong to children of various ages – from 3–4 to 10–12 years old: from grave No. 3 – younger than 10 years, from grave No. 4 – from 6–7 to 11–12 years old, from grave No. 8 –

a child younger than 3–4 years, and from grave No. 19 – younger than 10 years. Only enamel caps of the teeth crowns are mostly preserved. Despite this, due to lack of enamel attrition, it was possible to examine the teeth odontoglyphically. According to the odontoglyphical pattern, the teeth are quite similar to well – investigated modern Lithuanians.

Įteikta 2001 m. birželio mėn.

VII a. pirmosios pusės karys iš Lazdininkų (Kalnalaukio)

Audronė Bliujienė, Donatas Butkus

Įžanga. Pastaraisiais metais visa Lietuva apimta platesnių ar siauresnių archeologinių tyrinėjimų ar paminklų žvalgymo. Šių tyrinėjimų padarinys – ne tik nauji paminklai, bet ir tikslesnė senųjų chronologija bei iki šiol nežinomi dirbiniai, gerokai praplečiantys baltų priešistorės suvokimą. Pastarųjų metų Lazdininkų (Kalnalaukio, toliau Lazdininkai) kapinyno medžiaga yra unikalė. Tačiau taip pat akivaizdu, kad kapinynas turi „tragiškumu paženklintą lemtį“, matyt, uždėtą jam ne tiek Dievų, kiek neatsakingos žmonių, susijusių su paminklų apsauga, veiklos.

Lazdininkų (A 490, Kalnalaukio, Darbėnų apyl., Kretingos r.) kapinynas yra Darbos kairiajame krante, apie 3 ha ploto kalvoje, vadinamoje Kalno lauku. 1982 metais buvo nustatyta šio paminklo 3,9 ha dydžio saugoma teritorija. Nors pastaraisiais dešimtmečiais tyrinėjant kapinyną buvo nustatyta, kad paminklo teritorija kur kas didesnė nei saugoma, tačiau saugoma kapinyno teritorija nepadidėjo.

Kapinyną tyrinėti 1940 m. pradėjo Pranas Baleniūnas (Baleniūnas, 1940; medžiaga saugoma VDKM inv. Nr. 1774: 1–126; 1777: 1–4; 1809: 1–24; 1811: 1–2). Nedideli šio kapinyno tyrinėjimai buvo atlikti 1958 metais (Gabriūnaitė, 1958; medžiaga saugoma VDKM inv. Nr. 506–527). Tačiau pirmieji kiek išsamesni šių tyrinėjimų rezultatai buvo paskelbti tik 1968 metais (Butėnienė, 1968, p. 143–161). 1976 m. kapinyno kalvelės pietiniame šlaite pradėjus statyti didžiulį karvidžių kompleksą, paminklą tyrinėjo Paminklų restauravimo instituto archeologas Stasys Patkauskas (Patkauskas, 1976; medžiaga saugoma Kr. M LS 2060). 1978–1982 Lazdininkų kapinyną tyrinėjo Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus archeologės Kazimiera Gabriūnaitė, Kristina Rickevičiūtė ir Liucija Murnikaitė (Gabriūnaitė, 1978, 1979, 1980, 1981; Rickevičiūtė, 1982; medžiaga saugoma VDKM inv. Nr. 2307: 1–31; 2311:1–39; 2314: 1–30; 2324: 1–22; 2330: 1–25). Nuo 1991 m. į archeologinius

šio kapinyno tyrinėjimus įsitraukė Kretingos muziejus, kurio pagrindinis tikslas yra paminklo ribų nustatymas, platus senojo geležies amžiaus palaidojimų tyrinėjimai (Butkus, Kanarskas, 1992, p. 81–85; Butkus, Sidrys, Kanarskas, 1994, p. 190–194; Bliujienė, Butkus, 2000, p. 252–254). Kretingos muziejus Lazdininkų kapinyną tyrinėja iki pat pastarųjų metų. Taigi per visus minėtus metus ištirti 483 kapai, priklausantys II a.–XIII a. pirmajai pusei. Pagal kapų skaičių Lazdininkų kapinynas – vienas iš labiausiai ištirtų Lietuvos laidojimo paminklų. Be to, šiaurinėje kapinyno dalyje rasta gyvenvietės pėdsakų. Apie gyvenvietės chronologiją kol kas tikslesnių duomenų nėra. Aišku viena, kad jos teritorijoje, bent jau III a. pradžioje, buvo laidojama. Nors kapinynas tyrinėjamas ne vienerius metus, medžiaga skelbta labai fragmentiškai, dažniausiai aprašant unikalius, į Lietuvos archeologijos „aukso fondą“ įėjusius dirbinius (Patkauskas, 1980, p. 64–70; Varnas A., 1978, p. 117–124; Murnikaitė, 1983, p. 34–35; Rickevičiūtė, 1984, p. 45–48; Michelbertas, 2000, p. 57–60, pav. 1). Lazdininkų kapinyno medžiaga yra išskirtinai reikšminga tiek Lietuvos, tiek baltų kraštų ir neabejotinai Europos archeologijos mokslui. Kapinyno medžiaga tvirtai įeina į Europos mokslinę apyvartą (von Carnap-Bornheim C., 2000, p. 51–55; Michelbertas, 2000, p. 57–60, pav. 1).

Kario kapas Nr. 73. Laidosena. 2000 m., tyrinėjant pietrytinę kapinyno dalį, 86 cm gylio ir 275x54 cm dydžio kapo duobėje rastas turtingo kario palaidojimas medinia-me skobtiniame karste (KrM LS 2561/ 196–215). Apie karsto liekanas byloja po dirbiniais rastos medienos liekanos. Preparuojant kapo duobę, skobtinio karsto pėdsakai išryškėjo 60–65 cm gylyje. Šiame gylyje rasta nemažų karsto fragmentų. Galima spėti, kad mirusysis kape Nr. 73 buvo palaidotas vasaros pradžioje. Preparuojant kiauraraštį diržo apkalą, tarp sidabrinės plokštelės ir karsto liekanų rasta vasaros pradžiai būdingo subrendimo laipsnio paprastojo klevo (*Acer platanoi-*